

POJAM I ZNAČAJ DIVERZITETA U BiH

CONCEPT AND IMPORTANCE OF DIVERSITY IN BiH

Fuad Bajraktarević
Haris Dacić

APSTRAKT

Činjenica da u BiH ima samo oko 0,6 % zaštićenog prirodnog područja, svrstava je na samo dno ljestvice država Evrope. Vjerujemo da će ove informacije doprinijeti otvaranju dijaloga između nadležnih institucija i javnosti, što bi trebalo olakšati procese uspostavljanja novih, zaštićenih, prirodnih područja u BiH.

Na osnovu procjene stanja kroz NBSAP projekat, istaknute su sljedeće karakteristike pejzažne i biološke raznolikosti u BiH: visok stepen genetičke, specijske i ekosistemske raznolikosti, visok stepen očuvanosti cjelina pejzažne raznolikosti od evropskog i globalnog značaja, značajan stepen promjena u odnosu na distribuciju i sastav klimatogenih ekosistema, izražen trend gubitka biološke i pejzažne raznolikosti, uslovljen širokim spektrom antropogenih faktora. U upravljanju biodiverzitetom Bosne i Hercegovine posebno mjesto zaslužuju prioriteti dugoročne zaštite, a to su: diverzitet endemičnih reliktnih vrsta, vrsta ugroženih na nacionalnom, evropskom i globalnom nivou; privredno važnih vrsta i autohtonih genetičkih resursa; bogatstvo kanjona i klisura kao razvojnih centara flore, faune i vegetacije; te refugijuma biodiverziteta tercijerne starosti; diverzitet staništa izvan uobičajenog područja rasprostranjenja i prirodno rijetkih staništa; diverzitet kraških ekosistema kao najvećih prirodnih fenomena; diverzitet visokoplaninskih ekosistema- ostrva očuvane glacijalne flore i faune; diverzitet ekosistema provincije reliktnih borovih šuma na različitim geološkim supstratima.

Ključne riječi : diverzitet (pojam i značaj), genetičke i specijske raznolikosti, pejzažne raznolikosti, kanjoni i klisure, flora i fauna.

Key words: Diversity (concept and importance), and Species of genetic diversity, landscape diversity, canyons and gorges, flora and fauna.

ABSTRACT

The fact that Bosnia and Herzegovina has only about 0.6% of the protected natural areas ranked at the very bottom of the scale of the countries of Europe, we believe that this information will contribute to opening a dialogue between the relevant institutions and the public, which should facilitate the process of establishing new protected natural areas in Bosnia and Herzegovina.

Based on the assessment of the situation through NBSAP project, highlighted the following characteristics of landscape and biodiversity in BiH: a high level of genetic, species and ecosystem diversity; very well preserved whole landscape diversity of European and global significance; significant degree of change in relation to the distribution and composition climatogenic ecosystems; pronounced trend of loss of biodiversity and landscape diversity, caused by a wide range of anthropogenic factors. The management of biodiversity of Bosnia and Herzegovina deserve a special place long-term care priorities, namely: diversity of endemic relict species, species threatened at national, European and global level; economically important species and indigenous genetic resources; The wealth of canyons and cliffs as development centers of flora, fauna and

vegetation; and refugia biodiversity of tertiary age; The diversity of habitats outside the usual area of spread and naturally rare habitats; Diversity of Karst ecosystem as greatest natural phenomenon; The diversity of high-ekosistema- island preserved glacial flora and fauna; Ecosystems diversity in the province of relict pine forests on different geological substrates.

UVOD

Živi svijet na planeti Zemlji ubrzano nestaje. Krajem 2007. godine na svjetskoj Crvenoj listi ugroženih vrsta našlo se 41.415 vrsta, a od toga 16.118 vrsta su pred nestajanjem. Svaki dan na svijetu nestane, na ovaj ili onaj način, oko 70 biljnih ili životinjskih vrsta, po tri svakog sata, odnosno, godišnje oko 26.000.

I pored nastojanja da se vrijednosti prirode očuvaju i zaštite, priroda je ozbiljno ugrožena brojnim faktorima, čiji je osnovni uzrok uglavnom, neodgovorna i nekontrolisana ljudska djelatnost. Posljedice su očigledne, dalekosežne, za živi svijet često pogubne.

Jedna od najvećih opasnosti po životinjski i biljni svijet predstavljaju krivolov i trgovina životinjama, biznis koji svake godine donosi između pet i osam milijardi dolara i čije su žrtve preko 350 miliona biljaka i životinja.

BIODIVERZITET/BIOLOŠKA RAZNOLIKOST

Razlikujemo tri vrste diverziteta kojim se determiniše raznolikost živih biljnih i životinjskih vrsta i to: biološki, genetički i specijski diverzitet.

Biološka raznolikost (biodiverzitet) podrazumijeva raznolikost živih organizama koji nastanjuju kopno i vodu, kao i raznolikost unutar različitih vrsta, između vrsta i ekosistema. Radi opstanka

naše planete i suživota čovjeka i prirode, svijet bi trebao da se usmjeri na dva glavna cilja: očuvanje i korištenje biodiverziteta.

Očuvanje biodiverziteta podrazumijeva strategije na lokalnom, nacionalnom i globalnom nivou, utemeljene na ekološkim, društvenim i etičkim osnovama.

U mjere očuvanja biodiverziteta ubrajaju se:

- veći stepen istraživanja (inventarizacija, identifikacija i dr);
- redovni monitoring stanja biodiverziteta;
- racionalno korištenje bioloških resursa;
- konzervacija i obnavljanje narušenih ekosistema i staništa;
- očuvanje i oporavak organskih vrsta;
- upravljanje zaštićenim područjima i primjena planova gazdovanja;
- uspostavljanje lista rijetkih i ugroženih vrsta;
- sprovođenje konvencija i zakonskih odredbi kojima su regulisana pitanja očuvanja i zaštite biodiverziteta;
- edukacija i jačanje svijesti.

Genetički diverzitet podrazumijeva varijabilnost živih vrsta na Zemlji i genetičku informaciju o svim vrstama biljaka, životinja, gljiva i mikroorganizama na Zemlji koje, svaka ponaosob, imaju specifičnu genetsku kombinaciju stvorenu evolucijom i koja se ne može ponoviti u drugim vrstama (gen, genom, gen – pol).

Specijski diverzitet obuhvata ukupan broj organskih vrsta u svim ekosistemima na Zemlji, od života prije naše ere (jedinka, varijetet, podvrsta, vrsta, rod, porodica, red, razred). Prema nekim podacima, Zemlju nastanjuje između 5 do 80 miliona biljnih i životinjskih vrsta, od kojih je poznato i opisano samo oko 1,5 miliona vrsta. Postoji milion malih beskičmenjaka (uglavnom insekata) koji čine 73% sveukupnog živog svijeta. Od opisanih životinjskih vrsta 4.763 su sisari, 9.946 ptice, a reptila, vodozemaca i riba je više od 35.000.

Geološki diverzitet predstavlja raznovrsnost formi stijena i njihovih konstituenata minerala, reljefa, hidrogeoloških oblika i drugih determinanti stvarnih i potencijalnih biotopa određenog prostora.

Ekosistemski diverzitet označava ukupnu raznovrsnost staništa i biocenoza, kao i ekoloških procesa u biosferi (populacija, biocenoza, stanište, ekosistem, bioregija).

Gubitak biodiverziteta rezultira sljedećim posljedicama:

- poremećaj prirodnih procesa kruženja materije;
 - globalne klimatske promjene;
 - nestanak organskih vrsta i njihovog genetičkog materijala;
 - nestanak pojedinih tipova zemljišta;
 - smanjenje ekonomskih i estetskih vrijednosti prostora;
 - povećanje siromaštva (smanjenjem količine i kvaliteta hrane i sl);
 - smanjenje opšte kvalitete života i dr.
- Generalno, u kontekstu vrednovanja prirode, sadržane su tri vrste različitosti (diverziteta):
- biološka raznolikost (biodiverzitet),
 - geološka raznolikost (geodiverzitet),
 - ekosistemska raznolikost (prirodno naslijeđe).

DIVERZITET U BiH I NJEGOV ZNAČAJ

Ostvarenje ljudske sigurnosti tj. zaštita i unapređenje ljudskih prava i osnovnih sloboda je zaštita kulturno-historijskih različitosti (diverzitet) u BiH, odnosno, različitih triju religija koje predstavljaju ogromno bogatstvo društva u BiH. Prije svega se ogleda u kulturno-historijskim baštinama koje su ove tri religije ostavile u BiH. Diverzitet je sastavni dio bosanskohercegovačkog društva i treba ga gajiti, čuvati i podizati svijest o ljepoti različitosti koju posjedujemo. To je proces stvaranja novih međunarodnih standarda zaštite svih pojedinaca, grupa, kulturnih baština, tradicije i ponašanja. Sredstva za

tumačenje međunarodnih standarda za primjenu ljudskih prava i kultura su dokumenti ljudskih prava. Oni su projekat za humano društvo i čine mirovni pokret koji treba da spriječi i nadomjesti ponovnu pojavu revolucija i nasilja. Ljudska prava ne trpe cenzuru države jer ona su univerzalna, apsolutna, nedjeljiva i neotuđiva. Diverzitet (različitost, raznolikost) je temeljno ljudsko pravo i kao glavni instrument koji ljudima omogućava slobodu, očuvanje, razvoj i prenošenje kulture, znanja i vrijednosti. Kompletne ljudske slobode, razumijevanje, efikasna zaštita i unapređivanje ljudskih prava, zahtijeva prirodni i kulturni diverzitet ili biokulturni diverzitet svake konkretne društvene zajednice.

Biokulturni diverzitet obuhvata:

- Biodiverzitet (biološki diverzitet),
- Etnodiverzitet (etnički diverzitet),
- Kulturni diverzitet,
- Religijski (vjerski) diverzitet, i
- Lingvistički (jezički) diverzitet.

Vrlo je važno znati zašto su kulturno šarolika društva toliko ranjiva i lomljiva i ,što je najvažnije, kako se može osigurati da takva društva postanu visoko zaštićena. Ranjivost i lomljivost društava sa različitim kulturama, raste sa nedostatkom razumijevanja. Nedostatak znanja je ključni problem u realizaciji zajedničkih ciljeva, a za dobrobit svih. Zato se mora posvetiti ogromna pažnja razvoju svijesti o diverzitetu kao osnovnoj jedinici bosanskohercegovačkog društva. Naučna spoznaja i edukacija podižu svijest na nivo razumljivosti i, samim tim, poštovanja drugih i drugačijih. Sve baštine različitih religija, a ima ih dovoljno, treba što prije sačuvati i podići na nivo svijesti da je to naše blago i zaštitni znak države BiH.

Kao što diverziteti biljnog i životinjskog svijeta definišu njihovu zaštitu, tako biokulturni diverzitet treba da zaštiti temeljno blago ljudskih resursa u BiH, sa svim kulturnim i historijskim nasljeđima koje naša država BiH ima.

Sadašnja saznanja u ovoj oblasti, ukazuju na izuzetan značaj koji za razvoj civilizacije ima studiranje biokulturnog diverziteta, jer su biološki i kulturni diverzitet neraskidivo povezani u njihovoj koevoluciji. Diverzitet jezika predstavlja vitalan dio svjetskog kulturnog diverziteta.

Svijet se suočava sa gubitkom diverziteta u svim nivoima: biološkom, kulturnom i jezičkom, i da se i biološki diverzitet i jezički diverzitet suočavaju sa povećanjem prijetnji koje uzrokuju drastičan gubitak različitih jezika, a sa njima i izuzetno važnog znanja koje oni nose i sadržavaju. Gubitak diverziteta naročito pogađa jezike i kulture (oko 11 %, od ukupno oko 6.000 svjetskih govornih jezika je na ivici nestanka, a oko 90 % svjetskih govornih jezika moglo bi isčeznuti u toku ovoga vijeka). Gubitak biokulturnog diverziteta pogađa ljudsku etiku, socijalnu pravdu i održavanje ljudskog kulturnog naslijeđa iz prošlosti.

Narodi neprekidno traže opravdanje protiv historijske katastrofe, kolektivne i lične tragedije koja se zove kolonijalizam, imperijalizam ili klasna struktura. Pitanje biokulturnog diverziteta je neraskidivo vezano sa pitanjem jednakosti i pravde. Pravda je sprečavanje nepravde i nejednakosti. A svi narodi imaju urođeno i neotuđivo prirodno, bosanskohercegovačko i ljudsko pravo da se zakonima jednako prizna i zaštiti njihovo ljudsko dostojanstvo, njihovi jezici, kulture, teritorije, obradive zemlje, vode, obale i prirodni izvori.

Pravo na zemlju (kao ekološki menadžment) i slobodu (kao njegov kulturni nastavak) ima ključni utjecaj na održavanje biodiverziteta i kulturnog

diverziteta. Očuvanje i unapređenje biokulturnog diverziteta, kao i održavanje i razvitak ljudskog bogatstva, koji biokulturni diverzitet predstavlja, je međunarodnopravna obaveza.

Dvadeset i prvi vijek pripada svakom narodu i svakom pojedincu. Narodi i pojedinci će uspjeti samo ukoliko međusobno poštuju i uvažavaju kulturne i druge različitosti i u kojoj mjeri budu brinuli jedni o drugima. Dakle, svima preostaje ujedinjena staza za njihovu budućnost.

ZAKLJUČAK

Ljudske slobode i prava koja se tiču zaštite diverziteta u BiH (ljudskog diverziteta - etničkog diverziteta, kao i jezičkog i kulturnog diverziteta) ima ogroman značaj u promociji i zaštiti ljudskih prava, kulturnih baština, kao i očuvanju zajedničkih spomenika kulture, zemljišta i zajedničkog nastupa na tržište. Bezbjednost individue i zaštita individualnih prava je ustvari zaštita grupe, odnosno određene kulture, a samim tim i države. Kada se stvori ovakav odnos neće biti narušen biodiverzitet u BiH. Naprotiv, imat ćemo jedinstven i zajednički nastup sa svim ljepotama kultura i religija koje su prisutne u BiH. Trebamo ih iskoristiti u promotivne svrhe, jer to predstavlja našu snagu, a ne slabost, a na tom nam EU ukazuje dugi niz godina. Pojedinci i nacije će uspjeti samo ako vjeruju jedni drugima. Zato je potrebno dosljedno poštovanje zajedničkog puta kojim se ide u tom pravcu.

“Udvoje je uvijek lakše da se živi: ako jedan padne, drugi će ga podići. Ili se spašavamo zajedno, ili zajedno propadnimo.”

Sedam štapova... Priča o slozi i zajedništvu



Imao otac sedam sinova i na samrti ih sve okupi i reče im:

- "Uzmite svi po jedan štap i pokušajte da ga slomite!"

Svaki sin slomi svoj štap bez muke.

- "A sada mi dajte tih sedam štapova."

Otac zaveza svih sedam štapova zajedno sa špagom i reče:

- "A sada da vidim ko će ovo slomiti!"

Svaki od sinova pokuša da slomi sedam štapova povezanih zajedno, ali ni jednom to nije uspjelo.

- "Zapamtite pouku", reče otac. "Budete li zajedno, niko vam ništa neće moći!"

Ubrzo zatim, otac je i umro.

Nakon sprovoda braća svratiše u krčmu.

Svima koje su zatekli objašnjavali su kako im je otac bio mudar i nudili da pokušaju slomiti sedam štapova povezanih zajedno. Nikome to nije uspjelo.

Dozlogrdilo to krčmaru, te on uze štapove, razveza špagu i slomi svaki štap jedan po jedan.

- "Imam i ja pouku", reče krčmar.

- "Nije snaga štapova u tome što su jedan uz drugoga, već u špagi koja ih drži zajedno."